

Konverģences uzraudzība Eiropas Savienībā: atskats, lai virzītos uz priekšu — augšupējā konverģence krīzes laikos

Ievads

Arvien pieaugot bažām par augošo sociālā progresa nevienādību starp dalībvalstīm, *Eurofound* 2017.–2020. darba programmā ir iekļauta apņemšanās izpētīt augšupējo konverģenci Eiropā, lai noteiktu, vai ES valstis ir ceļā uz sociāli ekonomisko tendenču konverģenci un kā tas notiek. Šis progresīvais ziņojums ir secinoši izvaddati no pētniecības projekta “Konverģences uzraudzība Eiropas Savienībā”. Pamatojoties uz *Eurofound* 2017.–2020. gada veikumu, šajā ziņojumā tiek pētīta augšupējās ekonomiskās, sociālās un institucionālās konverģences dinamika ES pēdējo divdesmit gadu laikā tieši pirms Covid-19 pandēmijas.

Ziņojumā vispirms tiek aplūkotas ekonomiskās, sociālās un institucionālās konverģences galvenās tendences 2008.–2019. gada periodā. Pēc tam tiek atspoguļotas Covid-19 īstermiņa ietekmes uz ekonomisko un sociālo konverģenci, iezīmējot ES iniciatīvu izšķirošo ietekmi diverģences ierobežošanā un novēršanā. Visbeidzot ir ietverts apskats par Covid-19 iespējamām ilgtermiņa ietekmēm uz Eiropas sabiedrību un to saistība ar augšupējo konverģenci.

Politikas konteksts

Augšupējā konverģence, kuras gaitā uzlabojas ES dalībvalstu sniegums konkrētā jomā, vienlaikus sašaurinoties valstu atšķirībām, ir vienmēr uzskatīta par svarīgāko ES politisko centienu. Dalībvalstis pievienojas Eiropas Savienībai cerībā, ka tiks sasniegti sociālekonomiskie mērķi un galu galā uzlabosies darba un dzīves apstākļi. Dalībvalstu atšķirīgie attīstības rezultāti un nevienlīdzības palielināšanās to starpā pakļauj briesmām Savienības kohēziju un ir pretrunā cerībām. Šī tendence rada nopietnas bažas: ekonomiskās atšķirības apdraud Eiropas kopējās ekonomiskās labklājības centienus, savukārt sociālās atšķirības rada šķēršļus Eiropas integrācijas projekta galvenajam mērķim — uzlabot dzīves un darba apstākļus.

Pēc 2008.–2013. gada ekonomiskās krīzes, kad dalībvalstis piedzīvoja krituma tendences un arvien lielāku nevienādību, augšupējā konverģence izvirzījās politisko pārrunu priekšplānā. Tika atjaunots uzskats, ka ekonomikas un sociālās jomas augšupējai konverģencei ir jāiet rokrokā, kā arī tika vispārēji akceptēts tās nozīmīgums ES stabilitātē. Konverģence kļuva par tematisku struktūru 2017. gada Eiropas sociālo tiesību pīlāram, kas tika izstrādāts kā augšupējas ekonomiskās un sociālās konverģences kompass ES.

2014.–2019. gada atkopšanās periods konsolidēja augšupējo ekonomisko un sociālo konverģenci ES. Tomēr 2020. gadā Covid-19 pandēmijas pēkšņais uzliesmojums izraisīja visdziļāko un tālejošāko ekonomisko un sociālo krīzi kopš II pasaules kara, raisot bažas par jaunām un vēl smagākām noviržu formām.

ES un dalībvalstis strauji rīkojās, lai samazinātu pandēmijas ekonomiskās un sociālās sekas un novērstu būtiskās atšķirības valstīs. Atveseļošanas un noturības mehānisma izveidošana izvirzīja augšupējo konverģenci ES politisko darbību centrā. Tomēr, kad pandēmija sāk atkāpties gandrīz divus gadus pēc tās sākuma, joprojām saglabājas bažas par iespējamām negatīvām ietekmēm, ko izraisa atbalsta pasākumu atcelšana.

Būtiskākie konstatējumi

- Ekonomikas krīzei (2008.–2013. g.) bija ievērojama negatīva ietekme uz augšupējo konverģenci ES dalībvalstu starpā. Ekonomiskā konverģence tika ātri atjaunota, savukārt galveno darba tirgus un dzīves apstākļu rādītāju lejupējā diverģence lielākoties dominēja līdz 2013. gadam. Šī tendence, kas seko biznesa cikla pacēlumiem un kritumiem, atspoguļo sociālās un ekonomiskās konverģences sasaistes dziļumu.

- 2014.–2019. gada atgūšanās perioda laikā sākās daudzu sociālo rādītāju augšupējā konverģence, bet 2019. gads bija ES nepārtrauktās izaugsmes sestais gads. Tomēr 2008.–2013. ekonomiskā krīze atstāja nevienlīdzīgu mantojumu un ģeogrāfiskas šķelšanās līnijas. Kamēr Eiropas centrālā un austrumu daļa turpināja spēcīgu konverģences virzību uz vadošā ziemeļu-rietumu reģiona līmeni, Eiropas dienvidi arvien vairāk atpalika gan sociālajā, gan ekonomiskajā ziņā. Turklāt panākšanas procesu Austrumeiropā galvenokārt virzīja dinamiskie galvaspilsētu reģioni, un tas neapturēja visu Eiropas centrālās un austrumu daļas reģionu atpalikšanu.
- Periodā no 2008. līdz 2019. gadam lielākoties pietrūka ES dalībvalstu savstarpējās augšupējās konverģences institūciju kvalitātes jomā, izņemot institūciju biznesa vidi. Dziļa šķelšanās joprojām pastāv starp ES ziemeļu-rietumu augsto un dienvidu-austrumu zemo institūciju kvalitāti. Institūciju kvalitātes konverģence varētu atbalstīt ekonomiskās konverģences pārnesei uz būtisku sociālo konverģenci Austrumeiropā, kā arī tas varētu būt ceļš uzlabojumu ieviešanai Dienvideiropā.
- Covid-19 pandēmija ir veselības ārkārtas krīze, kas dziļi ietekmē visas dalībvalstis. Tā ir izraisījusi vēl nepieredzētu ekonomikas kritumu, aizkavējot ES Eiropas sociālo tiesību pilāra rīcības plāna 2030. gada mērķu sasniegšanu un pārtraucot augšupējo konverģenci ES. Tās tiešā ekonomiskā ietekme bija asimetriska un strauja lejupējā diverģence pēc iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju ES dalībvalstīs, īpaši smagi ietekmējot Dienvideiropas valstis.
- Politiskā iejaukšanās, ko ātri uzsāka ES un tās dalībvalstis, novērsa vēl postošāku un nevienmērīgāku krīzes sākotnējo ietekmi uz darba tirgu un dzīves apstākļiem. Faktiski 2020. gadā dalībvalstīs, kuras cieta lielākus ekonomiskās aktivitātes zaudējumus, tika reģistrēts mazāks bezdarba pieaugums. Novērsta bezdarba apjoma pieaugums bija savstarpēji saistīts ar to aizdevumu apjomu, kas tika saņemti no ES Atbalsta instrumenta bezdarba riska mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE).
- Pastāv bažas, ka diverģences tendences ietekmēs ekonomikas atveseļošanās formu. Covid-19 krīzi iezīmēja ekonomiku slēgšana, kas dažus sektorus ietekmē vairāk nekā citus. Tā kā dalībvalstu gatavība digitālajai un zaļajai pārejai atšķiras, ir svarīgi izmantot piemērotus politikas instrumentus, lai nepieļautu jaunu zaļās pārejas diverģences modeli, kuru nosaka ziemeļu-austrumu un dienvidu-rietumu atšķirības.

Politikas norādes

- Piedzīvotā pandēmija bieži radīja ietilgušus diverģences periodus, izraisot varas ģeopolitiskā līdzsvara atjaunošanu valstu starpā. Kaut arī tieša salīdzināšana ar Covid-19 pandēmiju ir apgrūtināta un globālā dinamika joprojām ir neskaidra, ir svarīgi, lai ES savas politiskās rīcības centrā iekļautu augšupējās konverģences koncepciju.
- Tā kā ekonomikas atveseļošanās ir atkarīga no sabiedrības pilnīgas atkalatvēršanas, vakcinācijas politika ir kļuvusi par ekonomikas politiku. ES un tās dalībvalstīm ir jānodrošina sekmīga vakcīnu ieviešana, tostarp pievēršoties piegādes kavējumiem un vilcināšanās attieksmei pret vakcinēšanos, faktoriem, kas var nelabvēlīgi ietekmēt un mazināt ekonomikas atveseļošanās gaitu.
- Politikas izstrādātājiem ir jāatrod īstais līdzsvars starp priekšlaicīgas pārtraukšanas politikas pasākumiem, kas tika izvirzīti, lai atbalstītu uzņēmumus un saglabātu nodarbinātību, un pārāk ilgiem saglabāšanas pasākumiem, tādējādi novēršot “kreatīvo destrūkciju” un “zombiju firmu” dzīvības uzturēšanu.
- Ārkārtīgi svarīgi ir novērst valstu un reģionu diverģenci ekonomiskās atveseļošanās laikā un pārejā uz klimatneitrālu ekonomiku. Elastīgs valsts atbalsta struktūras izmantošana, kā arī *NextGenerationEU* un citu ES atveseļošanās fondu līdzekļi var sniegt palīdzību, lai novērstu nevienlīdzības pieaugumu un nodrošinātu stabilu ES nākotni.

Papildu informācija

Ziņojums *Konverģences uzraudzība Eiropas Savienībā. atskats, lai virzītos uz priekšu — augšupējā konverģence krīzes laikos* ir pieejams šeit: <http://eurofound.link/ef21008>

Pētniecības vadītājs: *Massimiliano Mascherini*

information@eurofound.europa.eu